

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІОНОМІСТІВ СФЕРИ ДО СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНИХ УМОВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті обґрунтовано функціональну роль і місце підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до організації безпечних умов діяльності в загальній системі професійної підготовки. Експериментальним шляхом доведено, що оптимізація процесу створення безпечних умов праці соціального педагога та менеджера освіти залежить від своєчасної професійної підготовки студентів-соціономістів у вищій школі, оволодіння ними системними знаннями, уміннями та навичками оцінювання реальних умов праці, раціональної організації робочого місця, попередження небезпечних ситуацій на всіх етапах здійснення соціально-педагогічної діяльності в шкільному приміщенні, дотримання правил безпеки під час реалізації соціально-виховних заходів за місцем проживання.

Ключові слова: фахівець соціономічної сфери, безпечні умови праці, професійна підготовка студентів, загальноосвітня школа.

Постановка проблеми. На сучасному етапі обґрунтування науково-методологічних засад діяльності соціономістів, проблема організації соціальними педагогами та менеджерами освіти безпечних трудових умов у шкільному середовищі набуває особливої значущості.

Працю фахівців соціономічної сфери вчені (А. Й. Капська, Р. В. Овчарова та ін.) небезпідставно відносять до складних і небезпечних у зв'язку з великим ризиком виникнення екстремальних ситуацій у різних освітніх закладах (у загальноосвітніх школах, школах-інтернатах для різних категорій дітей, пришкольному літньому таборі тощо), а також у процесі здійснення соціально-педагогічної роботи за місцем проживання (патронаж асоціальної сім'ї, екскурсії, походи, ігри на дитячому майданчику тощо). У зазначених обставинах менеджери освіти та соціальні педагоги не лише відповідають за безпеку вихованців, а й покликані, за необхідністю, діяти у нестандартних умовах, оперативно приймати самостійні рішення тощо.

Відтак у Наказі № 969/922/216 Міністерства освіти і науки «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України» зафіксовано положення про обов'язкове вивчення студентами дисциплін «Основи охорони праці» і «Охорона праці в галузі». Такий аспект підготовки націлений на формування у майбутніх фахівців необхідного рівня знань і вмінь з правових і організаційних питань охорони і гігієни праці, виробничої санітарії, техніки безпеки; забезпечення особистої безпеки фахівців соціально-педагогічної сфери через взаємодію з працівниками органів внутрішніх справ у ході виконання їхніх професійних обов'язків; стимулювання активної позиції студентів щодо практичної реалізації принципу пріоритетності життя та здоров'я людини відносно результатів соціально-педагогічної праці. Зазначений напрямок підготовки майбутніх соціономістів закономірно обумо-

влює розширення інструктивно-методичних джерел для освіти та самоосвіти як викладачів, так і студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід підкреслити, що окремі аспекти досліджуваної проблеми було розглянуто в наукових працях дослідників Г. Г. Гогіташвілі, В. Г. Грибана, В. М. Лапіна, О. В. Негодченко та ін. Водночас сьогодні ще залишається невирішеною низка питань, а саме: що слід розуміти під терміном «безпечні умови праці» у цілому та у соціально-педагогічній сфері зокрема; із яких аспектів складається організаційна робота соціального педагога, спрямована на створення безпечних умов праці у загальноосвітній школі; як саме соціальним педагогам продуктивно співпрацювати з медичним персоналом, якщо йдеться про проведення масових соціально-педагогічних заходів; яка тактика поведінки стане оптимальною для менеджера освіти і соціального педагога у непередбачених ситуаціях, що є небезпечним для здоров'я вихованців; як саме реалізувати професійну підготовку шкільних соціальних педагогів до створення безпечних умов своєї праці у вищій школі.

Метою статті є визначення функціональної ролі підготовки майбутніх менеджерів освіти та соціальних педагогів до організації безпечних умов діяльності в загальній системі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. На основі теоретичного аналізу наукових праць Г. Г. Гогіташвілі, В. Г. Грибана, В. М. Лапіна ми виявили, що праця (у загальному визначенні) – це цілеспрямована діяльність людини, у процесі якої вона впливає на природу і використовує її з метою виробництва матеріальних благ, необхідних для задоволення своїх потреб. Умови праці – це сукупність факторів виробничого середовища та трудового процесу [1; 2].

Під умовами праці шкільного соціального педагога ми розуміємо сукупність санітарно-гігієнічних, психофізіологічних умов та естетичних елементів, які

впливають на здоров'я і працездатність фахівця в загальноосвітній школі взагалі та шкільній соціально-психологічній службі й у мікрорайоні школи зокрема. Умови праці можуть бути оптимальними (зберігається здоров'я й підтримується високий рівень працездатності фахівця), допустимими (не перевищують гігієнічних норм, а зміни стану організму відновлюються за час відпочинку), шкідливими (наявні шкідливі фактори, що перевищують гігієнічні норми і здатні чинити несприятливий вплив на організм), травмонезбезпечними (такі фактори, вплив яких створює загрозу для життя ризик виникнення важких форм гострих професійних хвороб, каліцтв тощо).

На основі аналізу наукових досліджень А. Й. Капської, Р. В. Овчарової ми дійшли висновку, що підготовка студентів-соціологів до організації безпечних умов соціально-педагогічної діяльності у школі – це реалізація цілісного навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, що включає такі методи, форми і засоби роботи вищої школи, які дозволяють сформувати в майбутніх соціальних педагогів і менеджерів освіти професійні знання, вміння та навички щодо діагностики предметно-просторового середовища у школі та мікрорайоні школи, раціональної організації робочого місця фахівця в шкільній соціально-психологічній службі, попередження небезпечних ситуацій під час соціально-педагогічної діяльності в шкільному приміщенні, дотримання правил безпеки при реалізації соціально-педагогічних заходів з учнями за межами освітньої установи, надання першої допомоги учасникам соціально-педагогічного процесу.

На основі спеціально розробленої експериментальної роботи ми перевірили методи, форми та засоби, що сприяють покращенню підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації безпечних умов праці в загальноосвітній школі [3].

Для виявлення рівнів підготовки студентів до організації безпечних умов соціально-педагогічної діяльності у школі ми використали такі методи, як: метод вивчення документації (аналіз навчального плану та робочих програм навчальних курсів «Охорона праці у галузі», «Безпека життєдіяльності», «Методика організації волонтерського руху», «Технологія соціально-педагогічної роботи за місцем проживання»), спостереження, анкетування, тест для виявлення рівня знань з основ охорони праці (за методикою Г. Г. Гогіташвілі, В. М. Лапіна).

За результатами діагностики стало відомо, що співвідношення майбутніх фахівців Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського на початковому етапі дослідження в експериментальній і контрольній групах було практично еквівалентним: оптимальний рівень – 5% респондентів у експериментальній і 6% в контрольній групах; допустимий рівень – відповідно 10% і 12% студентів; критичний рівень готовності 45% студентів

експериментальної та 39% контрольної груп; недопустимий рівень – відповідно 40% і 43% студентів.

Формувальний експеримент проводився зі студентами-спеціалістами, які вже отримали загальну підготовку до соціально-педагогічної роботи у школі під час практики. Ми поставили за мету сформувати у них знання та вміння здійснювати професійну роботу з організації безпечних умов праці. У навчальний курс «Охорона праці у галузі» в експериментальному режимі ми впровадили змістовний модуль «Організація безпечних умов соціально-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі». Такий модуль поєднав наступні теми для лекційних і практичних занять: «Умови праці, небезпечні та шкідливі фактори на робочому місці фахівця соціально-педагогічної сфери», «Попередження нещасних випадків і захворювань під час реалізації соціально-педагогічних заходів у загальноосвітній школі», «Організація безпечних умов соціально-педагогічної діяльності з учнями поза межами освітнього закладу», «Основи першої допомоги при нещасних випадках». Самостійна робота студентів відбувалася за такими темами: «Діагностика умов праці соціального педагога в школі та в шкільному мікрорайоні», «Попередження нещасних випадків і захворювань під час реалізації соціально-педагогічних заходів у школі», «Інструктаж учасників соціально-педагогічних заходів», «Попередження нещасних випадків під час організації шкільних екскурсій за місцем проживання», «Попередження нещасних випадків під час проведення ігор, спортивних заходів на пришкольній території та за межами освітньої установи (ігрові майданчики, міський сквер, беріг річки)», «Попередження нещасних випадків під час реалізації соціально-педагогічних заходів з учнями у відкритому природному середовищі (екологічні акції, туристичні походи)», «Дотримання правил безпеки при організації учнівського волонтерського руху», «Дотримання правил безпеки при організації соціально-педагогічних заходів у літньому пришкольньому таборі».

Ми використали такі методи активного навчання, як: обговорення; метод контрольних питань; індивідуально-творчі вправи, тренінгові вправи; рольова гра; мозковий штурм; дискусії, метод проєктів; інструктування тощо. Ми добирали такі методи й організаційні форми роботи, як: проблемна лекція, лекція-презентація, практичне заняття, лабораторний практикум в мікрорайоні школи та на ігрових майданчиках, розв'язання проблемних виробничих завдань, аналіз проблемних ситуацій, підготовка опорного обладнання з охорони праці в соціально-педагогічній сфері, ілюстрування, обговорення кіносюжетів, конкурс.

Так, наприклад, вивчаючи правила безпеки під час реалізації соціально-педагогічних заходів з учнями за межами освітньої установи, студенти обговорювали: правила проведення безпечних екскурсій за місцем проживання й екскурсій в храми; безпечних екс-

курсів за межами міста; передумови безпечної участі учнів у фестивалях, конкурсах за місцем проживання екологічних акціях і туристичних походах.

Вивчаючи тему «Дотримання правил безпеки при організації учнівського волонтерського руху», майбутні фахівці самостійно добирали та складали правила безпечної поведінки волонтерів під час реалізації благодійних проектів, репетицій, відвідування соціальних установ тощо.

На таких заняттях ми розширювали знання студентів про небезпечні ситуації, що можуть виникнути у професійній діяльності менеджера освіти та шкільного соціального педагога; закріплювали їхні вміння та навички щодо надання першої медичної допомоги; опрацьовували деякі тактичні прийоми, що сприяють виробленню правильної поведінки під час захворювання вихованця, в екстремальних ситуаціях тощо. Наведемо приклади проблемних виробничих завдань, що були використані нами під час проведення експериментальної роботи зі студентами:

1. Під час перегляду дитячого кінофільму в кінотеатрі Іван П. звернувся до соціального педагога зі скаргами на головний біль. Соціальний педагог порадив хлопчику дочекатися завершення кіносеансу, щоб всім разом повернутися до школи. Дайте педагогічну оцінку діям соціального педагога; спрогнозуйте наслідки такого сценарію поведінки фахівця; охарактеризуйте перелік безпечних дій соціального педагога в описаній виробничій ситуації.

2. Класний керівник звернувся до соціального педагога з проханням перенести дату новорічної репетиції у зв'язку з тим, що хлопцям 11-А класу у цей час необхідно буде допомогти перенести нові шафи у клас. Які порушення професійної діяльності вчинить соціальний педагог у випадку згоди з проханням класного керівника. Конкретизуйте тактику безпечної поведінки соціального педагога в описаній виробничій ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гогіташвілі Г. Г., Лапін В. М. Основи охорони праці: навч. пос. / Г. Г. Гогіташвілі, В. М. Лапін – Львів: «Новий світ – 2000», 2006. – 232 с.
2. Грибан В. Г., Негодченко О. В. Охорона праці в органах внутрішніх справ: підручник / В. Г. Грибан, О. В. Негодченко – К.: Центр учбової літ., 2009. – 336с.

REFERENCES

1. Hohitashvili, H. H., & Lapin, V. M. (2006). *Osnovy okhorony pratsi: navchalnyi posibnyk [Life safety bases: tutorial]*. Lviv: "Novyi svit – 2000" [in Ukrainian].
2. Hryban, V. H., & Nehodchenko, O. V. (2009). *Okhorona pratsi v orhanakh vnutrishnikh sprav: pidruchnyk [Life safety in internal affairs bodies: textbook]*. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury [in Ukrainian].
3. Bila, O. O., & Skrypnik, T. V. (2009). Pro orhanizatsiiu bezpechnykh umov pratsi sotsialnoho

На практичних заняттях студенти також заповнювали таблиці, термінологічні словнички; добирали приказки та прислів'я про здоров'я; складали гігієнічні правила й інструкції з безпечної поведінки та охорони здоров'я вихованців; виконували завдання для самоконтролю; презентували творчі прийоми розв'язання індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Успішність майбутніх фахівців експериментальних груп визначалася за допомогою сумарної оцінки, що складалася з оцінок, які ставилася за кожне завдання до практичних занять, індивідуально-дослідних завдань і загального балу після контрольного тестування за спеціально розробленим нами тестом. Під час прикінцевого етапу експериментальної роботи ми визначили, що співвідношення респондентів дещо змінилося. Недопустимий рівень готовності мали 34 % студентів експериментальної і 38 % контрольної групи; критичний рівень – відповідно 28% і 36% студентів; допустимий рівень був зафіксований у 29 % студентів експериментальної та 18% контрольної групи, а оптимальний рівень в експериментальній групі склав 9% і 8% студентів у контрольній. У кількісному відношенні відбулася позитивна динаміка.

Висновки. Таким чином, професійна підготовка у вищій школі майбутніх менеджерів освіти та соціальних педагогів до організації безпечних умов праці вирішальним чином сприяє попередженню порушенням правил охорони здоров'я школярів як учасників соціально-педагогічного процесу. Отже, контрольний етап дослідження засвідчив, що реалізована експериментальна робота позитивно сприяла підготовці студентів до організації безпечних умов соціально-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі.

Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо в розробці пропедевтики професійних деструкцій майбутніх фахівців соціономічної сфери як суб'єктів проектної діяльності.

3. Біла О. О., Скрипник Т. В. Про організацію безпечних умов праці соціального педагога в загальноосвітній школі // О. О. Біла, Т. В. Скрипник/ Студентські соціальні ініціативи: реалії та перспективи: збірник статей та матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. Вип.3. – Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2009. – С. 88–91.

pedahoha v zahalnoosvitnii shkoli [Organiation of safe working conditions for a social teacher at secondary school]. *Studentski sotsialni initsiatyvy: realii ta perspektyvy – Students' social initiatives: reality and perspectives*: Collection of works and proceedings of the international scientific and practical conference. (Issue 3). (pp. 88–91). Odesa: PDPU imeni K. D. Ushynskoho [in Ukrainian].

Е. А. Белая

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІОНОМІСТІВ СФЕРИ ДО СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНИХ УМОВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті обґрунтовано функціональну роль і місце підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до організації безпечних умов діяльності в загальній системі професійної підготовки. Експериментальним шляхом доведено, що оптимізація процесу створення безпечних умов праці соціального педагога та менеджера освіти залежить від своєчасної професійної підготовки студентів-соціономістів у вищій школі, оволодіння ними системними знаннями, вміннями та навичками оцінювання реальних умов праці, раціональної організації робочого місця, попередження небезпечних ситуацій на всіх етапах здійснення соціально-педагогічної діяльності в шкільному приміщенні, дотримання правил безпеки під час реалізації соціально-виховних заходів за місцем проживання.

Ключові слова: фахівець соціономічної сфери, безпечні умови праці, професійна підготовка студентів, загальноосвітня школа.

О. О. Біла

TRAINING FUTURE SOCIONOMISTS TO PROVIDE SAFE CONDITIONS OF SOCIO-PEDAGOGICAL ACTIVITY AT SECONDARY SCHOOL

This article presents the analysis of functional role and place of training future specialists of socio-economic sphere to organization of safe conditions of activity in general system of professional training. It is proved experimentally that optimization of the process of creating safe conditions for the work of social teachers and managers of education depends on timely professional training of students-socioeconomists at higher school, their receiving systematic knowledge, abilities and skills of evaluating real conditions of work, rational organization of working place, preventing unsafe situations at all stages of performing socio-pedagogical activities at school premises, compliance with safety regulations during realization of social and educational activities according to place of residence. The experiment was carried out through the implementation of a content module "Organization of safe conditions in social and pedagogical activity at secondary schools" into the subject "Professional Safety" in experimental mode. It involved students who were generally prepared for social and pedagogical work at school during teaching practice. We used such methods of active teaching as discussions, method of test questions, individual and creative exercises, role plays, brainstorm etc. It was found out that training future managers of education and social teachers to organization of safe working conditions greatly contributes to avoiding violations of health care rules by schoolchildren as participants of social and pedagogical process. The results of the investigation proved that experimental work promoted the positive dynamic of students' preparation to organize the safe conditions of social pedagogical and activity at secondary schools.

Keywords: specialist of socio-economic sphere, safe working conditions, students' professional training, secondary school.

Подано до редакції 10.06.14